

*Голові разової спеціалізованої вченої
ради PhD 9299*

*Хмельницького національного
університету*

д.е.н., професору Чайковській І.І.

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента – доктора економічних наук, професора, професора кафедри маркетингу Хмельницького національного університету **Тельнова Анатолія Сергійовича** на дисертаційну роботу **Шевченка Дмитра Валерійовича** на тему: **«Система розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах трансформаційних змін»**, подану до разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково- дослідних робіт

Сучасні реалії розвитку національної економіки зумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до формування людського капіталу як ключового ресурсу економічного зростання. Стрімка цифровізація, трансформація ринку праці, глобалізаційні виклики, соціальна нестабільність та наслідки воєнного конфлікту формують нові вимоги до професійних компетенцій, адаптивності та інноваційної спроможності працівників. Наявність регіональних диспропорцій у доступі до освіти, охорони здоров'я, цифрових технологій та соціальних послуг суттєво ускладнює процес повноцінного використання людського потенціалу в Україні.

Відтак, зростає потреба у формуванні сучасної системи розвитку та державного регулювання людського капіталу, яка базувалася б на засадах цифрової трансформації, інноваційності, персоналізації освітньої та професійної траєкторії, а також на використанні цифрових інструментів управління. Саме ці виклики й були

покладені в основу дисертаційного дослідження Шевченка Д.В., у якому здійснено спробу теоретичного обґрунтування і розробки науково-практичного інструментарію формування системи розвитку людського капіталу в умовах трансформаційних змін. Тематика роботи є своєчасною та значущою як для розвитку економічної науки, так і для формування стратегій державного регулювання у відповідній сфері.

Актуальність теми дослідження підтверджується її відповідністю напрямам науково-дослідної діяльності Хмельницького національного університету. Основні положення та результати дисертації Шевченка Д.В. були одержані в межах виконання науково-дослідної теми «Цифрова трансформація торгівлі та діджиталізація митно-логістичного забезпечення бізнес-структур за умов диверсифікації міжнародних відносин у післявоєнній відбудові економіки України» (номер державної реєстрації: 0122U200189), де автор дослідив можливості впровадження соціальних програм підтримки та професійної адаптації працівників у контексті цифрової економіки. Крім того, дисертаційна робота логічно продовжує та розвиває положення науково-дослідної теми «Соціально-економічні механізми розвитку людського капіталу в системі міжнародного маркетингового та логістичного забезпечення підприємницької діяльності в умовах трансформаційних змін» (номер державної реєстрації: 0122U002372), у рамках якої автор проаналізував наукові підходи до відтворення людського капіталу як результату економічних і соціокультурних трансформацій.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Викладені у дисертаційній роботі наукові положення, висновки і пропозиції є обґрунтованими та достовірними, що підтверджується ґрунтовною теоретичною основою дослідження, яка охоплює широке коло наукових підходів, концепцій і положень провідних вітчизняних та зарубіжних учених у сфері розвитку людського капіталу, цифрової економіки, соціальної політики та державного регулювання. У роботі системно проаналізовано теоретичні джерела, що

охоплюють еволюцію поняття «людський капітал», його інституційні та економічні аспекти, сучасні підходи до цифрової трансформації та інноваційної політики.

Емпіричну базу дослідження склали офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Міністерства соціальної політики України, Державної міграційної служби, міжнародних організацій, зокрема Світового банку та Євростату, а також результати власних досліджень автора. Окрему увагу приділено динаміці інтегрального коефіцієнта розвитку людського капіталу в Україні у 2019–2023 роках, що дозволило виявити структурні проблеми та тенденції його зміни.

У межах дослідження використано широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Основу методологічного інструментарію становить системний підхід. Застосовано методи історичного аналізу, логічного узагальнення, абстрактно-логічного та економіко-статистичного аналізу, порівняльного аналізу, структурно-функціонального підходу, моделювання, графічної візуалізації, а також елементів економіко-математичного моделювання, що дозволило забезпечити належний рівень наукової аргументації положень та висновків.

Достовірність отриманих результатів підтверджується їх апробацією в межах виступів на низці міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, а також публікацією основних теоретичних і прикладних положень у 13 наукових працях, у тому числі у фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних (Index Copernicus, Google Scholar, Crossref тощо).

Про практичну значущість і прикладний характер висновків свідчить впровадження результатів дослідження у діяльність органів публічного управління та бізнес-структур, зокрема: Департаменту освіти та науки Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка № 5147-29/2024 від

25.12.2024), Департаменту економічного розвитку Хмельницької ОВА (довідка № 2078-6/2024 від 19.12.2024), Хмельницької районної ради (довідка № 08-14/2024 від 23.12.2024), Управління ДМС у Хмельницькій області (довідка № 6801.5/432-25 від 08.01.2025), ГО «Вінницький Бізнес Клуб» (довідка № 3/14 від 17.12.2024), ТОВ «БЕМБІ» (довідка № В-14-2 від 10.12.2024).

Крім того, теоретичні напрацювання та методичні рекомендації автора використовуються в освітньому процесі Хмельницького національного університету під час викладання дисциплін: «Управління персоналом», «Економіка праці і соціально-трудові відносини», «Соціальна економіка», «Digital-економіка».

Таким чином, обґрунтованість, достовірність та практична цінність викладених у дисертаційній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумнівів, а науково-методичний рівень дослідження цілком відповідає вимогам до кваліфікаційної праці на здобуття ступеня доктора філософії.

Зміст дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Шевченка Дмитра Валерійовича складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 275 сторінок, з яких основний текст займає 221 сторінку. Робота містить 26 таблиць, 35 рисунків, 15 сторінок анотації, перелік використаних джерел з 248 найменувань та додатки на 22 сторінках.

Дисертація має логічно завершену структуру, є чітко побудованою, послідовною та повною мірою відображає зміст заявленої тематики. Зміст кожного з розділів відповідає меті, завданням, предмету та об'єкту дослідження. Робота написана у науковому стилі, належно ілюстрована схемами, таблицями, графіками та аналітичними викладками.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження в умовах цифрової трансформації та трансформаційних змін в Україні, сформульовано мету і

завдання, окреслено об'єкт і предмет дослідження, наведено наукову новизну, практичне значення результатів, відображено особистий внесок здобувача, апробацію та публікації за темою дисертації.

Перший розділ «Теоретико-методичні основи формування та розвитку людського капіталу в умовах трансформаційних змін» присвячено поглибленому аналізу наукових підходів до розуміння сутності людського капіталу. У розділі висвітлено теоретичні основи його формування, особливості розвитку в умовах цифровізації, а також еволюцію форм людського капіталу під впливом цифрових технологій та соціально-економічних змін.

У другому розділі «Оцінка стану розвитку людського капіталу в умовах трансформаційних змін» представлено детальний огляд існуючих методичних підходів до вимірювання людського капіталу. Запропоновано систему комплексної оцінки, яка поєднує класичні параметри (освіта, охорона здоров'я, культура) з новими характеристиками цифрової епохи (цифрова грамотність, інноваційний потенціал, нейромережевий капітал). Проведено емпіричну оцінку людського капіталу України на основі розрахунку інтегрального коефіцієнта, що демонструє тенденцію до зниження та виявляє актуальні проблеми.

У третьому розділі «Формування системи розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах цифрової трансформації економіки України» обґрунтовано концептуальні засади побудови багаторівневої системи управління людським капіталом. Автором запропоновано інноваційний підхід до формування мотиваційної моделі та концепцію нейромережевого капіталу як нової форми розвитку людського капіталу. Також розроблено модель державного регулювання з урахуванням цифрових, інституційних та соціальних чинників.

Висновки та рекомендації, що подані у дисертації, мають логічний характер, узгоджені з метою і завданнями дослідження, підкріплені аналітичними розрахунками та підтверджені практичним впровадженням результатів у діяльність органів державної влади, підприємств і закладів освіти.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукові положення, сформульовані у дисертаційній роботі Шевченка Д.В., є самостійним результатом дослідницької діяльності здобувача та відображають його особистий внесок у розвиток економічної науки, зокрема в напрямках удосконалення системи розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах цифрової трансформації та структурних змін.

Найважливішими науковими результатами, що свідчать про новизну роботи, є такі:

Удосконалено визначення поняття «людський капітал», яке розглядається як інтегрована сукупність знань, навичок, інноваційного потенціалу, цифрових компетенцій та адаптивності, включаючи такі сучасні компоненти, як нейромережевий капітал.

Уточнено сутність поняття «розвиток людського капіталу» як багатовимірному процесу, що передбачає постійну адаптацію до цифрових змін, усунення соціальних диспропорцій та формування інноваційного потенціалу населення.

Удосконалено підхід до оцінки людського капіталу в умовах цифрової трансформації через розробку системи модульної оцінки, яка поєднує класичні та цифрові параметри та дозволяє розраховувати інтегральний коефіцієнт розвитку.

Розроблено модель багаторівневого управління розвитком людського капіталу (MLG), що включає державні, регіональні, громадські та нейронні рівні управління й орієнтована на підвищення конкурентоспроможності людського потенціалу України в умовах цифрової економіки.

Запропоновано концепцію нейромережевого капіталу як нової форми людського капіталу, що поєднує соціальні зв'язки, когнітивні здібності та цифрові інструменти (штучний інтелект, великі дані, автоматизоване управління знаннями).

Удосконалено механізм державного регулювання людського капіталу, в якому інтегровано цифрові рішення, інституційні механізми і систему мотивації,

адаптовану до умов ринку праці в цифрову добу.

Таким чином, дисертаційне дослідження Шевченка Д.В. містить концептуально нові положення, що поглиблюють наукові уявлення про розвиток людського капіталу, і може слугувати основою для розробки державної стратегії у цій сфері.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретичні положення та висновки, сформульовані у дисертаційній роботі Шевченка Д.В., доведені до рівня конкретних рекомендацій, які можуть бути впроваджені у практику державного управління, соціальної політики, освітньої сфери та діяльності бізнес-структур. Практичне значення мають розроблені підходи до оцінки людського капіталу в умовах цифрової трансформації, а також концепція багаторівневої системи його розвитку і державного регулювання, що дозволяє формувати адаптивні управлінські рішення з урахуванням сучасних технологічних викликів.

Значну прикладну цінність мають напрацювання щодо удосконалення мотиваційної системи розвитку людського капіталу, інституційних механізмів регулювання, а також інтеграції цифрових інструментів в управлінські процеси. Запропоновані підходи сприяють оптимізації освітньої, трудової, інноваційної політики, підвищенню конкурентоспроможності персоналу та мінімізації соціально-економічних диспропорцій.

Практичне значення результатів підтверджено їх впровадженням у діяльність цілого ряду установ та організацій. Зокрема, напрацювання автора використано у роботі: Департаменту освіти і науки Хмельницької обласної військової адміністрації (довідка № 5147-29/2024 від 25.12.2024), Департаменту економічного розвитку Хмельницької ОВА (довідка № 2078-6/2024 від 19.12.2024), Постійної комісії з питань гуманітарної та соціальної політики Хмельницької районної ради (довідка № 08-14/2024 від 23.12.2024), Управління ДМС України в Хмельницькій області (довідка № 6801.5/432-25 від 08.01.2025), ГО «Вінницький Бізнес Клуб»

(довідка № 3/14 від 17.12.2024), ТОВ «БЕМБІ» (довідка № В-14-2 від 10.12.2024).

Крім того, результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Хмельницького національного університету під час викладання дисциплін: «Управління персоналом», «Економіка праці і соціально-трудова відносини», «Соціальна економіка», «Digital-економіка», що підтверджує їхню освітню релевантність і адаптацію до сучасних вимог підготовки фахівців.

Таким чином, результати дослідження мають високу наукову й практичну цінність, а сформульовані рекомендації - потенціал до широкого використання у сфері формування та реалізації політики розвитку людського капіталу в умовах трансформаційних змін.

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

За результатами дисертаційного дослідження Шевченка Д.В. опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 3,4 друкованих аркуші, з яких особисто автору належить 2,84 друк. арк. Серед них 7 статей опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus, Google Scholar, Crossref, ESJІ тощо) загальним обсягом 2,57 друк. арк. (особистий внесок – 2,05 друк. арк.). Крім того, 6 публікацій подано у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій обсягом 0,83 друк. арк. (частка автора – 0,79 друк. арк.).

Наукові публікації відображають ключові теоретичні, методичні та прикладні результати дисертації: уточнення дефініційного апарату, розробку інтегральної моделі оцінки людського капіталу, концепцію нейромережевого капіталу, механізми державного регулювання та багаторівневу систему управління розвитком людського капіталу. У публікаціях представлено як аналітичні результати, так і практичні рекомендації, що є складовими дисертаційного дослідження.

Таким чином, загальна кількість опублікованих праць, їх рівень, змістове наповнення та апробація результатів у межах наукових заходів свідчать про достатню повноту відображення основних положень дисертації і відповідають вимогам до здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи Шевченка Д.В., а також підготовлених за її результатами наукових публікацій свідчить про дотримання автором принципів академічної доброчесності. У роботі відсутні ознаки плагіату чи інших порушень академічної етики. Текст дисертації містить належні посилання на використані джерела інформації у випадках цитування, запозичення ідей, положень, фактів або наукових розробок інших авторів, що свідчить про дотримання законодавства України про авторське право і суміжні права.

У дисертації не зафіксовано фактів некоректного використання чужих результатів без відповідного цитування. У наукових публікаціях, підготовлених у співавторстві, у тексті дисертації використано виключно ті ідеї, положення та результати, які є особистим внеском здобувача та належать до сфери його авторської відповідальності.

Таким чином, дисертаційна робота відповідає вимогам академічної доброчесності, визначеним чинним законодавством та етичними стандартами наукової діяльності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні, а також їхнє практичне значення свідчать про актуальність і цінність проведеного дослідження та заслуговують на позитивну оцінку. Водночас, до окремих положень дисертаційної роботи Шевченка Д.В. можна висловити низку зауважень і дискусійних міркувань:

1. У процесі обґрунтування концепції багаторівневої системи розвитку та регулювання людського капіталу доцільно було б чіткіше розмежувати механізми прямого державного впливу та інструменти опосередкованого регулювання, особливо в контексті цифрової трансформації.

2. Поняття нейромережевого капіталу є інноваційним, однак вимагає додаткового емпіричного опрацювання. Було б доцільно надати приклади конкретних практик або кейсів його застосування в сучасних умовах функціонування бізнесу чи державного управління.

3. Запропоновані підходи до оцінки інтегрального рівня розвитку людського капіталу базуються на значному масиві статистичних показників. Це потребує більш чіткого обґрунтування вибору джерел, особливо в частині показників цифрових компетентностей і технологічної спроможності населення.

4. У моделі державного регулювання людського капіталу доцільно було б ширше охопити питання міжвідомчої взаємодії, зокрема у сфері освіти, соціальної політики, цифрового розвитку, що сприяло б комплекснішому відображенню реалізації запропонованої системи.

Зазначені зауваження не знижують загальної високої оцінки наукового рівня виконаної роботи, однак потребують додаткового обґрунтування або коментарів автора під час захисту дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Шевченка Дмитра Валерійовича на тему «Система розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах трансформаційних змін» є цілісною, самостійно виконаною науковою працею, в якій здобувачем отримано нові науково обґрунтовані результати. Зокрема, у ході дослідження розроблено концептуальні моделі, нові дефініції та методичні підходи до оцінювання та регулювання людського капіталу, що поглиблюють теоретичні й методичні засади відповідної галузі знань.

На підставі проведеного аналізу структури, змісту, новизни, обґрунтованості та оформлення дисертаційної роботи можна зробити висновок, що вона повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Шевченко Дмитро Валерійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка, галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

д.е.н., професор,

професор кафедри маркетингу

Хмельницького національного університету

Анатолій ТЕЛЬНОВ

Підпис професора Анатолія Тельнова

ЗАСВІДЧУЮ

Проректор з наукової роботи

Хмельницького національного університету

Олег СИНЮК